

Geleneksel Konut Mimarisinde Malzeme-Biçim İlişkisi ve Cephelere Etkisi

Birgül Çakıroğlu

*Doç.Dr. Artvin Çoruh Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Artvin, Türkiye.
bcakiroglu@artvin.edu.tr*

Reyhan Akat

*Doç.Dr. Yozgat Bozok Üniversitesi, Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Yozgat, Türkiye.
reyhan.akat@bozok.edu.tr*

ÖZET

Geleneksel konut mimarisini doğrudan etkileyen unsurlardan biri olan malzeme, yüzyıllar öncesindeki uygarlıkların mimari biçimlenmesini yönlendirdiği gibi günümüz mimarisini de aynı şekilde etkilemeye devam etmektedir. Benzer iklim koşullarıyla yapı malzemeleri aynı olsa bile geleneksel konut yapı ve cephe biçimlenişleri farklılık gösterebilmektedir. Araştırmada benzer iklim koşulları ve yapı malzemeleri aynı olan Trabzon'un Sürmene ve Akçaabat ilçeleri arasında geleneksel konut mimarisinin yapısal kuruluşu, form anlayışı ve cephe biçimlenişindeki benzerlikler ve farklılıklar incelenmiştir. Geleneksel konut cephe örneklerinin malzeme ve biçim arasındaki ilişkisi düzeyleri belirlenmiş, elde edilen verilerle bugünkü teknik ve sanat anlayışı nasıl uyumlu hale getirilebilir? sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmada gözlem, tespit ve ölçme teknikleri kullanılmıştır. Örnek konutlar, cepheyi oluşturan katlara ve elemanlara göre malzeme-biçim ilişkileri açısından gruplandırılmış ve şematize edilerek belirtilmiştir. Cephelerde yer alan her bir elemanın (duvar, çatı, pencere, çıkma, kapı ve giriş) malzeme-biçim ilişkisi ve cephelere etkisi açısından incelenmiştir. İki ilçede benzerliklerin ve farklılıkların olup olmadığı belirlenerek bölgesel özellikler saptanmıştır. Elde edilen verilere dayanarak tipolojik bir yaklaşım önerilmiştir. Geleneksel konut özelliklerinin günümüz mimarisinde nasıl kullanılabileceği konusunda yorumlar yapılmıştır. Bu çalışma, sağlıklı sentezlere ulaşmak için yapılacak araştırmalara temel oluşturacak önemli aşamalardan biri olan analiz aşamasını kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel konut, malzeme, cephe, biçim, kültür

Material-Shape Relationship in Traditional Housing Architecture and its Effect on Facades

ABSTRACT

Material, which is one of the factors directly affecting traditional residential architecture, continues to affect today's architecture in the same way as it directed the architectural shaping of civilisations centuries ago. Even if the building materials are the same with similar climatic conditions, traditional housing structure and façade formations may differ. In this study, the similarities and differences in the structural establishment, form understanding and façade formation of traditional housing architecture between Sürmene and Akçaabat districts of Trabzon, which have similar climatic conditions and building materials, were examined. The levels of the relationship between the material and form of the traditional housing facade examples were determined, and an answer was sought to the questions of how today's technique and art understanding can be harmonised with the data obtained. Observation, detection and measurement techniques were used in the study. The sample houses were grouped according to the floors and elements forming the façade and the material-form relationships were grouped and schematised. Each element on the facades (wall, roof, window, window, overhang, door and entrance) has been analysed in terms of material-form relationship and its effect on the facades. Regional characteristics were determined by determining whether there are similarities and differences in the two districts. A typological approach was proposed in line with the data

obtained. The utilisation of traditional housing features in today's architecture has been opened to interpretation. This study has been carried out in order to be able to make healthy syntheses in future researches.

Keywords: Traditional housing, material, facade, form, culture

1.GİRİŞ

Türkiye, binlerce yıllık bir geçmişe sahip olan Anadolu'da yaşanan zengin uygarlıkların muhafaza edilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması hususunda önemli ülkelerden biridir. Dolayısıyla, tarihi ve kültürel süreklilik açısından büyük önem taşıyan geleneksel konut mimarisinin tarihi belge nitelikli fiziksel unsurlarının analiz edilmesi ve geleceğe aktarılması önemlidir. Her yıkılan yöresel konutla, sadece mimari veya estetik bir belge değil, aynı zamanda tarihi ve sosyal bir belge de ortadan kalkmaktadır. Bu nedenle, kentlerdeki "Geçmişten Geleceğe" sürekliliği kaybolmaktadır. Geçmiş yaşantıyla bağlantı sağlamak ve sosyo-kültürel süreklilik açısından büyük önem taşıyan geleneksel konut mirasının saptanıp yaşatılması için öncelikle, tarihi belge nitelikli fiziksel öğelerin analizlerinin yapılması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Günümüzde fiziksel çevredeki kimliksizleşme, tekdüzeleşme ve yer yer çürüme biçiminde gözlenen yozlaşma, toplumsal bilincin derinliklerine kök salmış olan bir kültürel yabancılaşmanın varlığını sergilemektedir. Hızla yok olan tarihsel çevre ve onun yerini alan inanılmaz bir duyarsızlık örneği çok katlı yapılaşmalar, gecekondular ya da kent içi yoğunlaşmaya alternatif olarak önerilen, yaşamsal zenginlikten yoksun toplu konut yerleşmeleri sorununun, kentlerin bugünkü biçimlerine nasıl yansıdığını göstermektedir. Diğer yandan mimarlık ve şehircilikte ulusal ve tarihsel değerleri dikkate almadan gerçekleşen günümüz yapılaşmaları da toplumdaki yabancılaşmayı hızlandırmaktadır. Oysa, mimarlık ürünlerinin her türlüşünün yapı ve formunu belirleyen kültür, malzeme, fiziksel ve çevresel faktörlerini ayrı ayrı araştırmak ve elde edilen örnek bulguları günümüz konut tasarımı ve inşaatında uygulamak yararlı olacaktır. Örneğin, geçmişte geleneksel konutların kuzey yönüne dönük cephesinin sağlam ve kalın tutulmasıyla ilgili bilgiler, günümüzde cephe malzemelerinde artan ısı yalıtım değerine ve buna bağlı olarak kalın duvar kesitlerinin azaltılmasına katkıda bulunmuştur. İklim, yerel malzeme olanakları ve yerleşim alanının topoğrafik yapısı gibi çevresel etkenler, geleneksel mimarinin oluşumunda önemli bir rol oynamaktadır (Gedikli, 1993; Hanan, 2012). İklimsel parametrelerden olan nemlilik, yağışın bol olduğu iklimlerle sahil bölgelerinde görülen bir etkidir (Memarian ve Brown, 2003). Yine, geleneksel yapılarda nemin olumsuz etkileri havalandırma sağlanarak hafifletilmekte, zemin kat duvarları ya da subasman bölümü tamamen taş duvar olacak şekilde yapılmakta, böylece zemin neminin yapıya hasar vermesi önlenmektedir (Kim ve Park, 2010; Lovce ve ark., 2018). Geleneksel konut cephelerindeki elemanlardan biri olan çatılar, yağışın türü ve miktarına göre düz damdan, çok eğimli kırma çatılara kadar biçim farklılıkları göstermektedir. Subasmanın yüksek tutulması, saçakların geniş düzenlenmesi yağmura karşı alınan önlemler arasındadır. Geleneksel yapıların yapı malzemesi açısından sınıflandırılması Gökçe (1979) tarafından doğal yapı malzemeleri; ahşap malzemenin işleniş şekline göre; çatki, iskelet ve yığma strüktür ile taş, kerpiç, tuğla kullanımına göre; kolon - lento, yığma, kemer, tonoz, kubbe ve iskelet strüktür şeklinde tanımlanmaktadır. Neşeli (1990) tarafından yapı malzemeleri gelenekselleşmiş malzemeler ve teknoloji ürünü malzemeler olarak sınıflandırılmıştır. Bolak (1965)' a göre kullanılan malzemeler doğrudan doğruya tabiattan çıkarılan malzemeler, bir takım değişikliklere tabi tutulması gereken malzemeler ve endüstri tarafından doğrudan doğruya oluşturulan malzemeler olarak gruplandırılmaktadır. Sümerkan (1990) tarafından yüklerin taşınması açısından geleneksel yapıların sınıflandırılması şu şekildedir: yığma-masif sistemler, iskelet-karkas sistemler ve karma sistemler. Genellikle geleneksel yapıların evrimi malzeme bazında aşağıdaki başlıklar altında toplanabilir.

- Yerinde sistemler; oyma sistemler (yumuşak taş ve toprak altı kütlelerinde)
- Ağaç malzeme kullanan sistemler; çatki sistemler, yığma sistemler, iskelet sistemler, karma sistemler
- Taş malzeme kullanan sistemler; yığma sistemler, iskelet sistemler, karma sistemler
- Kurutulmuş ya da pişirilmiş toprak malzeme kullanan sistemler; yığma sistemler ile

- Karma sistemler (Çakıroğlu, 1996; Monikasari ve Fitriyanti, 2023).

Örneğin, taşla yapılan yapıların taş ayaklara oturan kemerler ve açıklıklarla geçilerek taşıyıcı yapı bütünleştirilirken, betonarme yapıda kolonlara bağlanan kirişlerle taşıyıcı sistem oluşturulmaktadır. Biçim özellikleri ise malzemeye bağlı olarak ortaya çıkmaktadır (Gana ve Bora, 2022). Aynı şekilde farklı bölgelerdeki farklı malzemelerin mimari karakterleri ve yine kırsal düzende kullanılan malzeme ile şehrsel düzende kullanılan malzeme farklılaşmaktadır (Mohd ve Gonzalez-Longo, 2015; Maknun ve ark. 2020). Örneğin kırsal mimaride genellikle ahşap, kerpiç, taş vb. kullanılırken şehrsel mimaride bu malzemelerin yerini çelik, alüminyum vb. almaktadır. Belli bir malzemenin bolca bulunduğu bölgelerde o malzemeye dayalı mimari de gelişmektedir. Bu nedenle tasarımcı, mimarinin gerçek yaşama dönük yapı kabuğunu uygun çağdaş malzemelerle oluşturmanın yanı sıra eskinin geleneksel deneyimlerinden elde edeceği özdeki ilkeleri kullanabilme yeteneğine de sahip olabilmelidir (Vlach, 1984; Dawson, 2006; Nasir ve Ark, 2011; Jamaluddin ve ark., 2020).

Anadolu, çevreye bağlı malzemenin sunduğu yapı imkanlarının çeşitliliğine sahip zengin bir ülkedir. Kazmaoğlu ve Tanyeli (1979) tarafından yapılan araştırmada, Anadolu'nun kasaba ve kır yerleşmelerindeki evlerin genel hatlarıyla malzeme, teknoloji, biçim, çatı örtüsü ve mekan düzeni gibi özellikleri hakkında veriler sunulmaktadır. Kafescioğlu (1955) tarafından yapılan araştırmada, Anadolu'da kerpiç duvarın masif kerpiç duvar, kalın veya seyrek ahşap iskeletli kerpiç duvarlar olmak üzere iki şekilde belirlenmiştir. Bunlar; kendisi de taşıyıcı olarak yapılmış kalın kerpiç duvarların içine kalın direklerin konulması ve taşıyıcı sistem kalın direklerin oluşturduğu iskelette, direkler arasının kerpiçle doldurulması şeklindedir. Anadolu'nun geleneksel konutlarında doğanın sunduğu bol imkanlar nedeniyle taş, kerpiç ve ağaç malzemeleri ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Bu sayede Anadolu, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olup, hemen hemen her bölge ve yöre kendi kimliğini ve karakterini yansıtan özellikler sergilemektedir.

Bu araştırmada, Akçaabat ve Sürmene'nin geleneksel konutları örneğinde tüm mimarlık çevrelerinin görüşüne sunulacak gerekli ve özgün bilgiler elde edilmiştir. Benzer iklim koşullarına ve yapı malzemelerine sahip olan bu iki ilçe arasında yapısal ayrımların olup olmadığı araştırmanın kapsamı içinde yer almaktadır. Çalışmada, belli bir süreçten geçmiş, denenmiş ve günümüze ulaşabilmiş geleneksel konut cephe örnekleri malzeme ve biçim açısından incelenmiştir. Her bir geleneksel konut, cephe düzeyinde katların kullanımı, taşıyıcı sistemler, çatı, pencere, kapı, giriş, çıkma ve duvar başlıkları altında analiz edilmiş, yorumlanmış ve tipolojik öneriler geliştirilmiştir.

2.ÇALIŞMA ALANI VE YÖNTEM

Araştırma, Türkiye'de tarihi dokunun yoğun olduğu günümüze özellikle geleneksel konut örneklerinin korunduğu Akçaabat ve Sürmene'de gerçekleşmiştir (Şekil 1, 2).

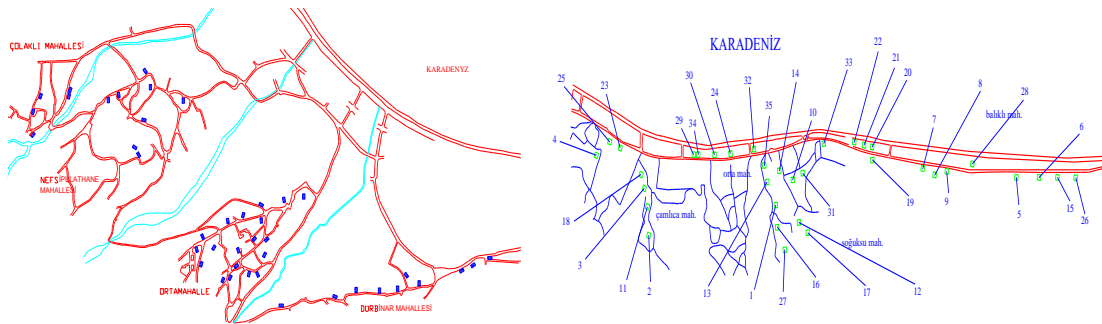

Şekil 1. Coğrafi konum çalışma alanı (google earth, URL-1)

Geleneksel konutlarda malzeme kullanımındaki farklılıklar ve benzerliklerin analizine dayalı bir alan çalışması yapılmıştır. Amaçlar iki ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar; veri analizi sürecinde kullanılacak ön bilgilerin belirlenmesi ve açıklanması ile saha çalışmasında seçilen bölgelerdeki örnekler üzerinde yapılan analiz ve değerlendirilme işlemleridir. Çalışma için konut cephelerinin röleleri yapılmış, oluşturulan tablolarda konut cephe çizimleri verilerek genel cephe özellikleri belirlenmiş, malzeme-biçim ilişkileri gruplandırılmış, cephelerde yer alan her mimari öge, malzeme-biçim bağlantısı açısından incelenmiştir. Cephelerin malzeme kullanımı açısından analizi iki şekilde yapılmıştır. Bunlar,

- *Cepheyi oluşturan katlara göre analiz;* burada, ele alınan örneklerin cephedeki kat sayısına göre sınıflandırılması ve katlara göre malzeme kullanımının nasıl olduğunu belirtmek amaçlanmıştır.
 - *Cepheyi oluşturan elemanlara göre analiz;* burada duvar, çatı, pencere, kapı-giriş ve çıkma olarak cepheyi oluşturan elemanlar belirlenmiştir. Belirlenen bu elemanlardan
 - duvarlar; katlara göre duvar konstrüksiyonu açılarından,
 - çatılar; çatı biçimleri, saçak biçimleri, çatı örtü malzemeleri açılarından,
 - pencereler; biçimleri, bölünmeleri, pencere sayıları ve malzeme kullanımları açılarından,
 - kapılar; biçimleri kanat durumları ve malzeme kullanımları açılarından incelenmiştir.

Örnek seçilen geleneksel evlerin bir kısmı zamanla bozularak değişikliğe uğramıştır. Değişikliğe uğrayan bu konutların cephe özelliklerinin eski hali, kaynaklardan bulunduğu oranda (yaşlı yöre halkıyla görüşerek) literatür ve röleve çalışmasıyla belirlenmiştir. Oluşturulan tablolarda konut cephe çizimleri verilmiş, destekli cephede ele alınan elemanlar malzeme kullanımı ve biçimleri açısından incelenmiştir. Fotoğrafların gereksiz detayları sunması ve algılamada karışıklık oluşturması nedeniyle malzeme kullanımının gösterildiği çizim tekniği tablolarda tercih edilmiştir. Cephelerin malzeme kullanımı açısından analizleri, katlara ve kullanılan elemanlara bağlı olarak iki şekilde incelenmiştir. Amaç, ele alınan örneklerin cephedeki kat sayısına göre sınıflandırılmasını ve katlara göre malzeme kullanımının nasıl olduğunu belirtmektir. Elde edilen bilgilerle, oluşturulan tablolardaki veriler incelendikten sonra Akçaabat ve Sürmene'deki konutların cephe düzeyinde malzeme ve biçim incelemesine ilişkin bulgular yer almaktadır.

Şekil 2. Örnek geleneksel konutların arazideki konumları: Akçaabat-Akın ve ark. (2013) bildirisindeki haritadan uyarlanmıştır, Sürmene

3.BULGULAR

3.1. Akçaabat Geleneksel Konut Cephe Özelliklerine İlişkin Bulgular

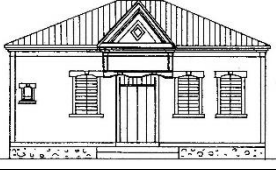

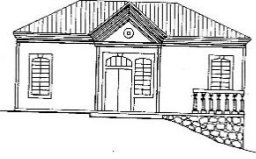

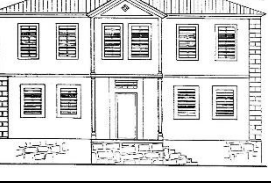

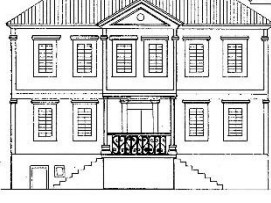

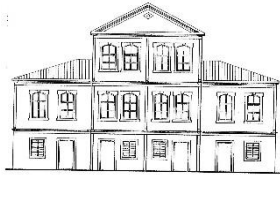

Kat sayısı-katların kullanımı: Konutlarda kat sayısı bir, iki, üç ve dört olarak belirlenmiş ve kat sayısına göre katların kullanımı gruplandırılmıştır. Bunlar;

- Bir katlı cephede;
 - yaşama
- İki katlı cephede;
 - bodrum+yaşama
 - yaşama+üst kat

- Üç katlı cephede;
-bodrum+yaşama+üst kat
-yaşama+1. üst+2.üst
- Dört katlı cephede;
-bodrum+yaşama+1.üst+2.üst olarak belirlenmiştir.

Akçaabat'ta yapılan araştırmaya göre, en fazla iki ve üç katlı konutlar bulunurken, en az bir ve dört katlı konutlar tespit edilmiştir. İki katlı konutlarda en fazla yaşama+1.üst kat, üç katlı konutlarda ise en fazla bodrum+yaşama+üst kat tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Geleneksel konutlarında katsayısı-katların kullanımı: Akçaabat

KATSAYISI-KATLARIN KULLANIMI: AKÇAABAT			
Bir Katlı (2/42)		İki Katlı (27/42) %64	
Subasman+Yaşama (2/42) %5		Bodrum+Yaşama (2/42) %5	
			
İki Katlı (27/42) %64			
Yaşama+1.Üst Kat (25/42) %60			
			
Üç Katlı (12/42) %29			
Bodrum+Yaşama+Üst (10/42) %24			
			
Üç Katlı (12/42)		Dört Katlı (1/42)	
Yaşama+1.Üst+2.Üst (2/42) %5		Bodrum+Yaşama+1.+2.Üst (1/42) %2	
			

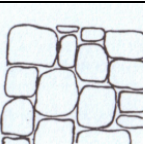
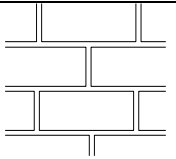
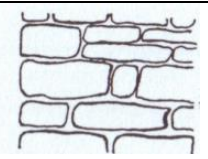

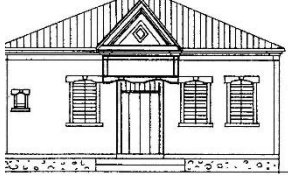
Taşıyıcı sistem-duvar konstrüksiyonu: Taşıyıcı sistem katlara göre gruplandırılmıştır. Bunlar;

- Bodrum katta taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
-Kagir yığma sistem
-Sıvalı ve sıvasız kaplama
-Konstrüksiyon sıvalıda taş sıvasızda moloz, kesme ve kaba yonu taş
- Yaşama katta taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
-Kagir yığma sistem ve ahşap iskelet sistem
-Sıvalı kaplama
-Konstrüksiyon kagir yığma sistemde taş, ahşap iskelet sistemde bağdadi
- Üst katta taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;

- Ahşap iskelet sistem
- Sıvalı kaplama
- Konstrüksiyon bağdadi
- 2. üst katta taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - Ahşap iskelet sistem
 - Sıvalı kaplama
 - Konstrüksiyon bağdadi şeklindedir.

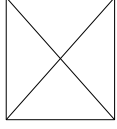
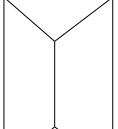
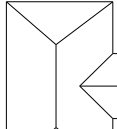
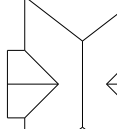
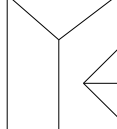
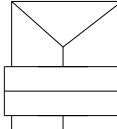

Duvarlar taşıyıcı durumuna göre kagir yığma sistem ve ahşap iskelet sistem olarak yapılmıştır. Kagir yığma sistemde moloz, kesme ve kaba yonu taş kullanılmıştır. Ahşap iskelet sistemde bağdadi görülmüştür (Tablo 2).

Tablo 2. Katlardaki duvar konstrüksiyonu: Akçaabat

DUVAR KONSTRÜKSİYONU: AKÇAABAT					
Bodrum Kat	Taşıyıcı Sistem	Kagir Yığma Sistem			
	Kaplama	Sıvalı	Sıvasız		
	Konstrüksiyon	Taş	Moloz Taş	Kesme Taş	Kaba Yonu Taş
					
	Bodrum Kat (13/42) %31	(9/13) %69	(2/13) %15	(1/13) %8	(1/13) %8
Yaşama Kati	Taşıyıcı Sistem	Kagir Yığma Sistem	Ahşap İskelet Sistem		
	Kaplama	Sıvalı	Sıvalı		
	Konstrüksiyon	Taş	Bağdadi		
					
Yaşama Kati (42/42) %100	(15/42) %36	(27/42) %64			
1.Üst Kat	Taşıyıcı Sistem	Ahşap İskelet Sistem			
	Kaplama	Sıvalı			
	Konstrüksiyon	Bağdadi			
	1.Üst Kat (38/42) %90	(38/38) %100			
2.Üst Kat	Taşıyıcı Sistem	Ahşap İskelet Sistem			
	Kaplama	Sıvalı			
	Konstrüksiyon	Bağdadi			
	1.Üst Kat (38/42) %90	(38/38) %100			

Çatı: Yörenin çok yağışlı olması, farklı çatı biçimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Örnek konutlarda çoğunlukla kırma çatı kullanıldığı belirlenmiştir. Bu tarz çatı şeklinde tek yönde çıkma vardır. Çıkmanın üzerinde çatı iki yöne eğimlidir. Böylece çıkma üzerinde üçgen alınlık oluşmuştur. Saçakların genişliği oldukça az olup, çatıda hafif bir çıkıntı oluşturulmuştur. Konutlarda çatı örtü malzemesi olarak kiremit kullanılmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Geleneksel konutu çatı biçimleri: Akçaabat

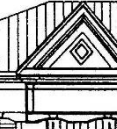

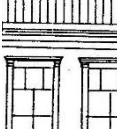

ÇATI BİÇİMİ: AKÇAABAT					
					
(1/42) %2	(2/42) %5	(34/42) %82	(1/42) %2	(1/42) %2	(3/42) %7
					

Pencere: Genellikle

- Biçim olarak düşey dikdörtgen
- Bölünmelerine göre
 - Bölmesiz
 - Yatay-3, düşey 2
 - yatay-3, düşey-2-3
 - yatay-2, düşey-2
- Malzeme olarak ahşap doğramalı
 - taş söveli
 - ahşap söveli
 - sövesiz pencereler gruplandırılmıştır.

Bölünmelerine göre en çok görülen pencere oranı yatay-4, düşey-2'dir. Malzemeye bağlı olarak en çok görülen pencere oranı ise ahşap söveli penceredir. Pencereler sürmeli değil, kanatlıdır. Düşeyde genellikle iki yatayda üç bölümlü olarak görülen pencerelerin üstü düz veya kemerlidir. Pencerelerin yatay boyutu genellikle yatay boyutun iki katı kadardır. Zemin katındaki pencereler genellikle güvenlik açısından parmaklıklıdır. Pencereler bodrum katta küçük dikdörtgen ya da kare şeklindedir. Normal katlardaki pencerelerde üçgen alınlıkta diyagonal ve yuvarlak biçimli küçük delikler bulunmaktadır (Tablo 4, 5).

Tablo 4. Geleneksel konut cephelerinde pencere bölünmeleri: Akçaabat

PENCERE BÖLÜNMELEİ: AKÇAABAT					
Bölmesiz	Yatay-2 Düşey-2	Yatay-3 Düşey-2	Yatay-3 Düş.-2-3	Yatay-3 Düşey-4	Yatay-3 Düş.-4-6
					
(36/42) %86	(4/42) %10	(41/42) %98	(1/42) %2	(3/42) %7	(1/42) %2

Tablo 5. Malzemeye göre pencere: Akçaabat

MALZEMEYE BAĞLI PENCERE: AKÇAABAT

TAŞ SÖVELİ	AHŞAP SÖVELİ	SÖVESİZ
(19/42) %45	(40/42) %95	-

Kapı:

- Biçim olarak iki kanatlı
- Malzeme olarak ahşap doğramalı
 - taş söveli
 - ahşap söveli
 - sövesiz olarak kapılar gruplandırılmıştır.

Kapılar genellikle iki kanatlıdır. Genellikle iki kanatlı olan kapıların yanında açılmayan pencere modülleri bazen görülmektedir. Ayrıca, kapının üzerinde gün ışığının içeri girebildiği sabit bir cam bölme bulunur. Tüm kapılar ahşaptır. Kapıların taş veya ahşap malzemeli söve ile çevrildiği görülen özelliklerdendir (Tablo 6).

Tablo 6. Malzemeye göre kapı sövesi: Akçaabat

KAPI SÖVESİ: AKÇAABAT		
TAŞ SÖVELİ	AHŞAP SÖVELİ	SÖVESİZ
(13/42) %30	(29/42) %70	-

Çıkma: Binadaki durumlarına göre çıkmalar, oda genişliğince gruplandırılmıştır. Bunlar;

- Tek katta
 - Payandalı
 - Konsol kirişli
 - Kolonlu
- İki katta
 - Payandalı
 - konsol kirişli
 - Kolonlu şeklindedir.

Binadaki durumlarına göre odaların genişliğine bağlı olarak tek katta veya iki katta çıkmalar vardır. Çıkmalar tek yönde olup kolonlu çıkmalardır. Genellikle çıkmalar tek katta görülür. İki katta birlikte görülen çıkmalara da rastlanmıştır. Çıkmayı taşıyan kolonlar malzemelerine göre; ahşap ve taş olmaktadır. Sütunlar bir kaideye oturmakta, bazen kaidede ve sütun başında değişik süslemelere rastlanılmaktadır. Çıkmaların üstü genellikle üçgen alınlıkla biter ve üzeri boş, yuvarlak ya da diyagonal bir rozetle tamamlanır. Bu rozetlerin içi boştur ve çatıyı havalandırmak için yapıldığı sanılmaktadır (Tablo 7).

Tablo 7. Cephede çıkma: Akçaabat

ÇIKMA: AKÇAABAT				
TEK KATTA			İKİ KATTA	ÇIKMASIZ
Payandalı	Konsol Kirişli	Kolonlu	Kolonlu	
				
(3/42) %7	(3/42) %7	(29/42) %69	(1/42) %2	(6/42) %14

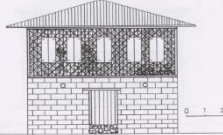
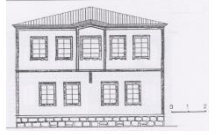
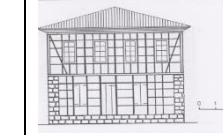
3.2. Sürmene Geleneksel Konut Cephe Özelliklerine İlişkin Bulgular

Kat sayısı-katların kullanımı: Konutlarda kat sayısı iki, üç ve dört olarak belirlenmiş ve kat sayısına göre katların kullanımı gruplandırılmıştır. Bunlar;

- İki katlı cephede;
 - Ahır + yaşama katı
 - Yaşama+üst kat
- Üç katlı cephede;
 - Ahır+ara+yaşama katı
 - Ahır+yaşama+üst kat
 - Ahır+yaşama+çatı katı
 - Yaşama+üst+çatı katı
 - Yaşama+1.üst+2.üst kat
- Dört katlı cephede;
 - Ahır+ara+yaşama+üst kat şeklindedir.

Sürmene’de elde edilen verilere göre iki ve üç katlı konutlar en fazla dört katlı konutlar ise en azdır. İki katlı konutlarda en fazla ahır + yaşama katı, üç katlı da ise en fazla ahır+ara kat+yaşama katı bulunmuştur (Tablo 8).

Tablo 8. Geleneksel konutlarında katsayısı-katların kullanımı: Sürmene

KATSAYISI-KATLARIN KULLANIMI: SÜRMENE				
İki Katlı Cephe				
Ahır + Yaşama Katı			Yaşama+Üst Kat	
				
Üç Katlı Cephe				
Ahır+Ara+Yaşama Katı			Ahır+Yaşama+Üst Kat	Ahır+Yaşama+Çatı
				
Üç Katlı Cephe			Dört Katlı Cephe	
Yaşama+Üst+Çatı Katı		Yaşama+1.Üst+2.Üst	Ahır+Ara+Yaşama+Üst Kat	

Taşıyıcı sistem-duvar konstrüksiyonu: Taşıyıcı sistem katlara göre gruplandırılmıştır. Bunlar;

- Ahır katta taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - kagir yığma sistem
 - Sıvalı ve sıvasız kaplama
 - Konstrüksiyon sıvalıda taş, sıvasızda moloz, kesme, kaba yonu ve ince yonu taş
- Ara Katı taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - Ahşap iskelet sistem
 - Sıvalı sıvasız kaplama
 - Konstrüksiyon sıvalıda muska dolma, sıvasızda göz dolma, muska dolma
- Yaşama Katı taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - Kagir yığma sistem, ahşap iskelet sistem
 - Sıvalı ve sıvasız kaplama
 - Konstrüksiyon kagir yığma sistemde sıvalıda taş, sıvasızda kesme taş, ahşap iskelet sistemde sıvalıda muska dolma, sıvasızda göz dolma ve muska dolma
- Üst Katı taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - Ahşap iskelet sistem
 - Sıvalı sıvasız kaplama
 - Konstrüksiyon sıvalıda muska dolma, sıvasızda göz dolma, muska dolma, blok ahşap dolma
- 2. Üst Katı taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - Ahşap iskelet sistem
 - Sıvalı ve sıvası kaplama
 - Konstrüksiyon sıvalıda muska dolma, sıvasızda göz dolma, muska dolma, blok ahşap dolma
- Çatı Katı taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu;
 - Ahşap iskelet sistem
 - Sıvalı ve sıvası kaplama
 - Konstrüksiyon sıvalıda muska dolma, sıvasızda göz dolma, muska dolma, blok ahşap dolma şeklindedir.

Duvarlar taşıyıcı durumuna göre kagir yığma sistem ve ahşap iskelet sistem olarak yapılmıştır. Kagir yığma sistemde moloz taş, yonu taş ve kesme taş kullanılmıştır. Ahşap iskelet sistemde malzemenin kullanımından doğan biçimlere göre; göz dolma sistem, muskalı dolma sistem ve blok ahşap dolma sistem yer almaktadır (Tablo 9).

Tablo 9. Katlardaki duvar konstrüksiyonu: Sürmene

DUVAR KONSTRÜKSİYONU: SÜRMENE						
Ahır katı	Taşıyıcı Sistem	Kagir Yığma Sistem				
	Kaplama	Sıvalı	Sıvasız			
	taşıyıcı	Taş	Moloz Taş	Kesme Taş	Kaba Yonu Taş	İnce Yonu Taş
%	Ahır Katı (25/35) %71	(5/25) %20	(8/25) %32	(5/25) %20	(4/25) %16	(3/25) %12

Ara kat	Taşıyıcı sistem	Ahşap İskelet Sistem						
	Kaplama taşıyıcı	Sıvalı Muska Dolma	Sıvasız Göz Dolma				Blok Ahşap Dolma	Muska Dolma
			Beton	Tuğla	Blok Taş		Kırma Taş	
%	Ara Kat (7/35)%20	(5/7) %71	(1/7) %14	-	-	-	(1/7) %14	

Yaşama katı	Taşıyıcı Sistem	Kagir Yığma Sistem		Ahşap İskelet Sistem					
	Kaplama taşıyıcı	Sıvalı Taş	Sıvasız Kesme Taş	Sıvalı Muska Dolma	Sıvasız Göz Dolma				Muska Dolma
					Beton	Tuğla	Blok Taş	Parça Taş	Kırma Taş
%	(35/35) %100	(4/35) %11	(1/35) %3	(11/35) %31	(3/35) %9	(1/35) %3	(2/35) %6	(1/35) %3	(12/35) %34

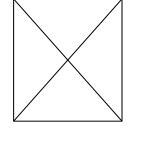
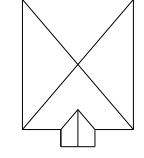
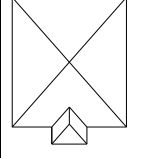
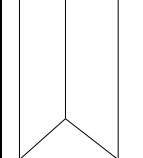
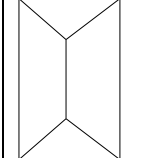
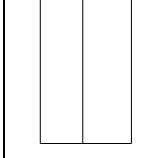
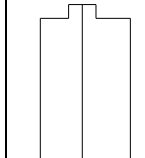
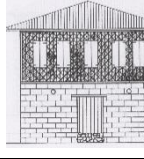
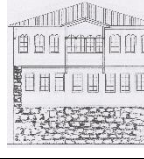

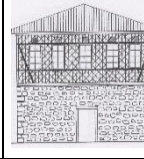

1.Üst kat	Taşıyıcı sistem	Ahşap İskelet Sistem					
	Kaplama taşıyıcı	Sıvalı Muska Dolma	Sıvasız Göz Dolma		Blok Ahşap Dolma	Muska Dolma	
			Beton Dolgu	Blok Taş		Kırma Taş Dolgu	
%	1.Üst Kat (14/35)%40	(7/14) %50	(2/14) %14	(1/14) %	(1/14) %7	(3/14) %21	

2.Üst kat	Taşıyıcı Sistem	Ahşap İskelet Sistem				
	Kaplama taşıyıcı	Sıvalı Muska Dolma	Göz Dolma	Blok Ahşap Dolma	Muska Dolma	
			Beton Dolgu		Kırma Taş Dolgu	
%	2.Üst Kat (1/35)%3	(1/1) %100	-	-	-	

Çatı katı	Taşıyıcı Sistem	Ahşap İskelet Sistem					
	Kaplama taşıyıcı	Sıvalı Muska Dolma	Sıvasız Göz Dolma			Blok Ahşap Dolma	Muska Dolma
			Beton	Tuğla	Blok Taş		Kırma Taş
%	Çatı Kat (8/35) %23	(3/8) %38	-	(1/8) %13	(1/8) %13	(2/8) %25	(1/8) %13

Çatı: Yörenin çok yağışlı olması çatı biçimlerinin oluşmasına neden olmuştur. Örnek alanda çoğunlukla kırma çatı geleneksel konutlarda inşa edildiği bulunmuştur. Konutlarda inşa edilen bu modeldeki çatılar iki eğimli yapılarak sular yanlara verilmesi sağlanmaktadır. Saçakların çoğunluğu kaplama tahtası ile kaplanırken bir kısmı kaplanmamıştır. Geçmişte hartama ve kiremit olan çatı örtülerine teneke saç ta eklenmiştir. En çok kiremit örtü malzemesi kullanıldığı saptanmıştır (Tablo 10).

Tablo 10. Geleneksel konut çatı biçimleri: Sürmene

ÇATI BİÇİMİ: SÜRMENE						
						
(4/35) %11	(3/35) %9	(2/35) %6	(7/35) %20	(11/35) %31	(2/35) %6	(5/35) %14
						

Pencere: Genellikle;

- Biçim olarak düşey dikdörtgen
- Bölünmelerine göre
 - Bölmesiz
 - Yatay-2
 - Yatay-2, düşey-4
 - Yatay-3, düşey 2
 - yatay-3, düşey 2-3
 - yatay-3, düşey-4
 - yatay-4, düşey-2
- Malzeme olarak ahşap doğramalı
 - taş söveli
 - ahşap söveli
 - sövesiz
 - ahşap kepenkli olarak gruplandırılmıştır.

Bölünmelerine göre en çok görülen pencere oranı yatay-4, düşey-2'dir. Malzemeye göre en çok görülen pencere oranı ise ahşap doğramadaki ahşap söveli penceredir. Evlerin bir kısmında pencereler kepenklidir. Yaşama katında güvenlik açısından genellikle pencerelere demir parmaklıklar yapılmıştır. Üst katlarda parmaklıklar pencerenin yarısına kadar ya da bütün parmaklıklılı olabilir. Pencerelerin çoğu yukarı doğru sürmelidir. Frenk pencere, tepe pencere, çatı parapetinde pencere diğer görülen pencere tiplerindedir (Tablo 11, 12).

Tablo 11. Geleneksel konut cephelerinde pencere bölünmeleri: Sürmene

PENCERE BÖLÜNMELEİ: SÜRMENE							
Bölmesiz	Yatay-2	Yatay-2 Düşey-4	Yat.-3-6 Düşey-4	Yatay-3 Düşey-2	Yatay-3 Düş.-2-3	Yatay-3 Düşey-4	Yatay-4 Düşey-2
(22/35) %63	(1/35) %3	(1/35) %3	(1/35) %3	(2/35) %6	(1/35) %3	(1/35) %3	(34/35) %97

Tablo 12. Malzemeye göre pencere: Sürmene

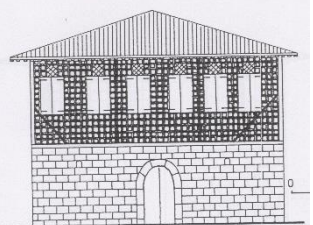
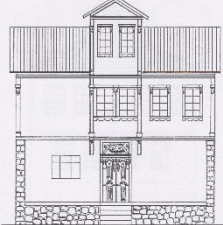
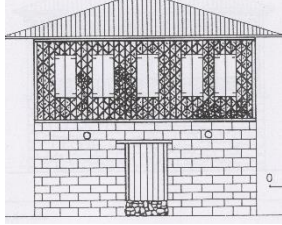
MALZEMEYE BAĞLI PENCERE: SÜRMENE			
AHŞAP DOĞRAMA			
TAŞ SÖVELİ	AHŞAP SÖVELİ	SÖVESİZ	AHŞAP KEPENKLİ
			
(14/35) %40	(18/35) %51	(9/35) %26	(14/35) %40

Kapı:

- Biçim olarak iki kanatlı
- Malzeme olarak ahşap doğramalı
 - taş söveli
 - ahşap söveli
 - sövesiz olarak kapılar gruplandırılmıştır.

Geleneksel konutların asıl girişteki kapıların kenarlarında ve kapı üstlerinde süslemelere rastlanılmıştır. Sıvalı cephelerin yer aldığı merkezdeki konutların kapılarında süsleme görülür. Sıvasız cephelerdeki kapılar oldukça yalındır (Tablo 13).

Tablo 13. Malzemeye göre kapı sövesi: Sürmene

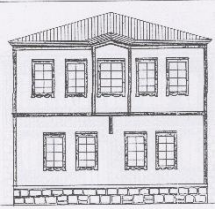
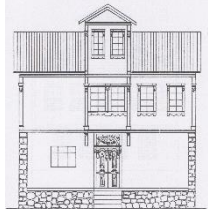

KAPI SÖVESİ: SÜRMENE		
AHŞAP DOĞRAMA		
TAŞ SÖVELİ	AHŞAP SÖVELİ	SÖVESİZ
		
(2/35) %6	(12/35) %34	(21/35) %69

Çıkma: Binadaki durumlarına göre oda genişliğince çıkmalar gruplandırılmıştır. Bunlar;

- Tek katta
 - Payandalı
- İki katta
 - Payandalı
 - konsol kirişli

Binadaki durumlarına göre oda genişliğince tek katta veya iki katta çıkmalar vardır. Çıkmalar tek yönde olup payandalı ve konsol kirişli çıkmalardır (Tablo 14).

Tablo 14. Cephede çıkma: Sürmene

ÇIKMA: SÜRMENE			
TEK KATTA		İKİ KATTA	
Payandalı	Konsol Kirişli	Payandalı	Konsol Kirişli
			
(7/35) %20	-	(2/35) %6	(3/35) %9

4.İRDELEME-DEĞERLENDİRME-SONUÇ

• Kat sayısı

Geleneksel Sürmene konutlarında en çok üç katlı cepheye rastlanmıştır. Üç katlı cephe %51 oranında, iki katlı cephe %46 oranında, dört katlı cephe ise %3 oranındadır. En fazla üç ve iki katlı cephelere Sürmene'de rastlandığı söylenebilir. Geleneksel Akçaabat konutlarında ise en çok iki katlı cepheye rastlanmıştır. İki katlı cephe %64 oranında, üç katlı cephe %29 oranında, bir katlı cephe %5 oranında, dört katlı cephe %2 oranındadır. Genel olarak iki ve üç katlı cephelere Akçaabat'ta rastlandığı söylenebilir. Buna göre, Akçaabat ve Sürmene geleneksel konutlarının kat sayılarında benzerlik olduğu görülmüştür. Akçaabat ve Sürmene geleneksel konutunda, iki ve üç katlı cephelerin çoğunlukta olması benzer yönlerinden biridir.

Kullanıma göre belirlenmiş katların örnekler arasındaki sayısı tespit edilmiştir. Buna göre Sürmene ilçesinde incelemeye alınan konutlardan %100 oranında yaşama katına, %71 oranında ahır katına, %40 oranında 1. üst kata, %23 oranında çatı katına, %20 oranında ara kata ve %3 oranında 2. üst kata rastlanmıştır. Sonuç olarak ahır katına, yaşama katına ve 1. üst kata örnekler arasında en çok rastlanmıştır. Ara kat ve çatı katıda değerlendirmeye alınacak sayıdadır.

Akçaabat geleneksel konutlarında yapılan incelemelerde %100 oranında yaşama katına, %90 oranında 1. üst kata, %31 oranında bodrum kata ve %7 oranında 2. üst kata rastlanmıştır. Akçaabat ilçesinde yaşama katına, 1. üst kata ve bodrum katına örnekler arasında en çok rastlanmıştır. Sürmene ilçesinde en çok yaşama katı ile ahır katına rastlanmıştır. İki katlı cephe olması benzer yan olabilir. Sürmene'de ahır katı + yaşama katı, Akçaabat'ta ise yaşama katı + 1. üst kat olması farklı yönleridir. Akçaabat ve Sürmene'de görülen ahır katı bodrum kat olarak depo işlevi görmektedir. Günlük kullanım katına yan cepheden girilirken ahır katına eğimin aşağı yönünden girilmektedir. Böylece ahır katı eğimden kazanılan yaklaşık bir kat yüksekliğine yerleştirilir. Ayrıca, Sürmene'de ara kat ve çatı katına rastlanırken Akçaabat'ta rastlanmamıştır. Böylece katların kullanımı ve katlara girişlerde iki ilçede farklı özelliklere rastlandığı söylenebilir. Topoğrafya benzerliği olmasına karşın topoğrafyadan farklı olarak yararlanılmıştır (Tablo 15), (Şekil 3).

• Katlara bağlı olarak duvar konstrüksiyonu

Sürmene ilçesinde katlara göre %71 oranında rastlanılan ahır katı duvarında, taşıyıcı durumuna göre %100 oranında kagir yığma sisteme rastlanmıştır. Örnek konutlar örneğinde %32 oranında moloz taş duvara, %20 oranında kesme taş duvara, %20 oranında sıvalı taş duvara, %16 oranında kaba yonu taş duvara ve %12 oranında ince yonu taş duvara rastlanmıştır. Genel olarak %20 oranında sıvalı taş duvara rastlanırken, %80 oranında ise sıvasız taş duvar görülmüştür. Sürmene'deki ahır katın Akçaabat'ta depo olarak kullanılan bodrum kat olarak adlandırıldığı tespit edilmiştir. Bodrum kata örnek konutların %31 oranında rastlanmıştır. Taşıyıcı duruma bakıldığında %100 oranında kagir yığma sisteme rastlanmıştır. Bunlardan %69'u sıvalı taş duvar olup, %31'i sıvasız taş duvardır. Genel olarak Akçaabat ve Sürmene geleneksel konut bodrum katları kaplama durumu incelendiğinde; Akçaabat'taki örneklerin çoğunluğunu sıvalı, Sürmene'deki

örneklerin çoğunluğunu ise sıvasız taş duvarların oluşturduğu söylenebilir. İki ilçe arasında bodrum katın kaplama durumunda farklılık vardır.

Akçaabat'ta rastlanmayan fakat Sürmene'de görülen ara kat ve çatı katın duvar konstrüksiyonu bulunmaktadır. %20 oranında görülen ara katta %71 oranında sıvalı muska dolmaya, %14 oranında kırma taş dolgulu muska dolmaya, %14 oranında da beton dolgulu göz dolmaya rastlanmıştır. %23 oranında rastlanılan çatı katında %38 oranında sıvalı muska dolmaya, %25 oranında blok ahşap dolmaya, %13 oranında kırma taş dolgulu muska dolmaya, %13 oranında tuğla dolgulu göz dolmaya, %13 oranında ise blok taş dolgulu göz dolma bulunmuştur.

Akçaabat ve Sürmene'de yaşama katı, 1. üst kat ve 2. üst kat görülen benzer katlardır. Sürmene'de %100 oranında görülen yaşama katının taşıyıcı durumuna bakıldığında, %86 oranında ahşap iskelet sisteme, %4 oranında da yığma sisteme rastlanmıştır. Akçaabat'ta %100 oranında görülen yaşama katında %64 oranında ahşap iskelet sisteme rastlanırken %36 oranında da yığma sisteme rastlanmıştır. İki ilçede yaşama katında ahşap iskelet sisteme rastlanması benzerlik olurken, Akçaabat'ta yığma sisteme yaşama katında oldukça çok rastlanması ise Sürmene'den farklı olarak görülen bir özelliğidir.

Sürmene geleneksel konutu yaşama katında %31 oranında sıvalı muska dolmaya, %37 oranında muska dolmaya %9 oranında beton dolgulu göz dolmaya, %6 oranında blok taş dolgulu göz dolmaya, %3 oranında parça blok taş dolgulu göz dolmaya, %3 oranında kesme taş duvara ve %11 oranında da sıvalı taş duvara rastlanmıştır. Sürmene'de yaşama katında %43 oranında sıvalı örneğe rastlanırken %57 oranında sıvasız örneğe rastlanmıştır. Akçaabat'ta %100 oranında yaşama katında sıvalı örneğe rastlanmıştır. İki ilçe arasında kaplama malzemesi açısından yaşama katında farklılık vardır. Akçaabat'ta yaşama katında %64 oranında sıvalı bağdadiye, %36 oranında da sıvalı taş duvara rastlanmıştır. Sürmene'de bağdadi örneğine rastlanmaması, aynı zamanda Sürmene'de görülen göz dolma, muska dolma ve blok ahşap dolma örneklerinde Akçaabat'ta rastlanmaması iki ilçe arasındaki farklı özelliklerdendir.

Sürmene'de %40 oranında 1. üst kata rastlanmıştır. 1. üst katlar ahşap iskelet sistem olarak yapılmıştır. %50 oranında sıvalı muska dolmaya, %21 oranında muska dolmaya, %7 oranında beton dolgulu göz dolmaya, %7 oranında beton dolgulu + tuğla dolgulu göz dolmaya ve %21 oranında da blok ahşap dolmaya rastlanmıştır. Sıvalı ve sıvasız örneklere eşit sayıda rastlanmıştır.

Akçaabat'ta %90 oranında görülen 1.üst kat ahşap iskelet sistem olarak yapılmıştır. İki ilçede 1. üst katın ahşap iskelet sistem olarak yapılması benzerliktir. Akçaabat geleneksel konutu 1. üst katında %100 oranında sıvalı bağdadi görülmüştür. İki ilçe arasında 1.üst katlarda duvar konstrüksiyonu açısından farklılık vardır. Akçaabat'ta bağdadi duvar varken Sürmene'de göz dolma, muska dolma ve blok ahşap dolma vardır.

Sürmene'de %3 oranında ikinci kata rastlanmıştır. Ahşap iskelet sistem olarak yapılmıştır. Akçaabat'ta 2.üst kata %7 oranında rastlanmıştır. Ahşap iskelet sistem olan 2.kat sıvalı bağdadi olarak yapılmıştır. 2.üst katın her iki ilçede ahşap iskelet sistem olarak yapılması benzerlik, farklılık ise ahşap iskeletler arasındaki yapımdadır (Tablo 16), (Şekil 3).

• Çatı elemanı

Sürmene'de örnek konutlarda 13 farklı çatı biçimine rastlanmıştır. Bunlardan en çok rastlanılan çatı biçimleri dört omuz ve üç omuzdur. %29 oranında dört omuza, %17 oranında da üç omuza rastlanmıştır. Eğimli çatı %3 oranındadır. Akçaabat'ta örnek konutlarda 12 farklı çatı biçimine rastlanmıştır. Bunlardan en çok rastlanılan çatı biçimi dört yöne eğimli dört omuz çatıdır. Uzun kenarda tek yönde çıkma vardır. Çıkmanın üzerinde çatı iki yöne eğimlidir. Böylece çıkma üzerinde üçgen alınlık oluşmuştur. Çatıda çıkma üzerindeki çatı mahya ile aynı seviyededir. Ortadaki çıkma iki yöne eğimli semer çatı olup

yanları üç yöne eğimli çatıdır. Bu tarz çatılara %2 oranında rastlanmıştır. Elde edilen bu oranlardan sonra iki ilçede çatı biçimlerinde farklılığın olduğu söylenebilir. Sürmene'de çoğunluğu üç omuz ve dört omuz çatı oluştururken Akçaabat'ta çoğunluğu, dört omuz çıkmasını iki yöne eğimli çatının örttüğü çatı biçimi oluşturmaktadır. Sürmene %66 oranında çıkmasız cepheye rastlanırken %34 oranında çıkmalı cepheye rastlanmıştır. Akçaabat'ta ise %88 oranında çıkmalı cepheye, %12 oranında çıkmasız cepheye rastlanılmıştır. Sürmene'de çoğunluğu çıkmasız cepheler oluştururken, Akçaabat'ta çoğunluğu çıkmalı cepheler oluşturmaktadır. Bu iki ilçede, cephede çıkma durumuna göre farklılığın olduğunu gösterir.

Akçaabat'ın saçak biçimlerinin çoğunluğunun yukarı eğimli olduğu görülür. Yukarı eğimli saçaklarda verev, sütun başlı ve çanak başlı olmak üzere üç biçimdedir. Yukarı eğimli verev saçak %26 oranında, yukarı eğimli sütun başlı saçak %61 oranında, yukarı eğimli çanak başlı saçak %2 oranında ve harpuşta saçak ise %10 oranındadır.

Sürmene'nin saçak biçimlerinin % 54 ü kaplamalı saçak olup, bunun %40'ı verev eğik saçak, %14'ü ise yatay eğik saçak biçimindedir. Yatay kaplamasız saçak biçimi %17 ve Kaplamasız mertek biçiminde ise %11 oranındadır. Sonuç olarak iki ilçenin saçak biçimlerinde önemli farklılıklar olduğu söylenebilir.

İki ilçede çatı örtü malzemesi kiremittir. Çatı örtü malzemesinin kiremit olması iki ilçede benzerliktir (Tablo 17), (Şekil 3).

• Pencere elemanı

Pencereler; sayılarına, bölünmelerine ve malzemelerine göre incelenmiştir. Sürmene geleneksel konutlarında %100 oranında tekli pencereye, %17 oranında ikili pencereye, %6 oranında dördü pencereye rastlanmıştır. Akçaabat geleneksel konutlarında %100 oranında tekli pencereye, %10 oranında ikili pencereye rastlanmıştır. Sonuç olarak iki ilçenin pencere sayılarına göre geleneksel konutlarının benzer olduğu söylenebilir.

Bölünmelerine göre Sürmene geleneksel konutu pencerelerinde bölmesiz %63 oranında, yatayda iki bölmeli pencereye %3 oranında, yatayda 2-düşeyde 4 bölmeli pencereye %3 oranında, yatayda 4-düşeyde 2 bölmeli pencereye %3 oranında, yatayda 4- düşeyde 2 bölmeli pencereye %97 oranında, yatayda 3,6- düşeyde 4 bölmeli pencereye %3 oranında, yatayda 3- düşeyde 2 bölmeli pencereye %6 oranında, yatayda 3- düşeyde 2,3 bölmeli pencereye %3 oranında, yatayda 3- düşeyde 4 bölmeli pencereye %3 oranında rastlanmıştır. Akçaabat geleneksel konutu pencerelerinde bölmesiz pencereye %86 oranında, yatayda 2- düşeyde 2 bölmeli pencereye %10 oranında, yatayda 3- düşeyde 2,3 bölmeli pencereye %2 oranında, yatayda 3- düşeyde 2 bölmeli pencereye %98 oranında rastlanmıştır. Sürmene'de en çok yatayda 4-düşeyde 2 bölmeli pencereye rastlanırken Akçaabat'ta yatayda 3-düşeyde 2 bölmeli pencere bulunmaktadır. Bu sonuç; iki ilçe geleneksel konutu pencere bölünmelerinde farklılığın olduğunu gösterir.

Kullanılan malzemeye göre pencereler incelendiğinde iki ilçede ahşap çerçevesi, taş çerçevesi ve ayrıca demir parmaklıklı pencerelere rastlanmıştır. Ahşap, taş ve demir iki ilçede pencerede kullanılan ortak malzemedir. Sürmene'de %40 oranında taş çerçevesi pencereye rastlanırken, %100 oranında da ahşap pencereli çerçeveye rastlanmıştır. Genellikle taş çerçevesi pencereler ahır katındaki pencerelerdir. Akçaabat'ta %45 oranında taş çerçevesi pencereye %95 oranında da ahşap çerçevesi pencereye rastlanmıştır. İki ilçede ahşap çerçevesi pencerelerin kullanılması benzerliktir. Sürmene'de %37 oranında görülen ahşap kepenkli pencereye Akçaabat'ta rastlanmamıştır. Sürmene geleneksel konutu penceresinde Akçaabat'tan farklı bir pencere elemanına rastlandığı söylenebilir. Ayrıca pencere çevresinde oluşan biçimlerde de farklılıklar vardır. İncelenen Akçaabat geleneksel konut penceresinde kilit taşına rastlanırken Sürmene'de rastlanmamıştır (Tablo 17), (Şekil 3).

• Kapı elemanı

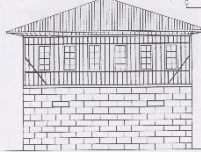
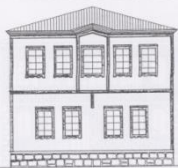
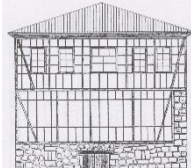

Sürmene'de %69 oranında sadece kapıya rastlanırken, %31 oranında da yukarısında pencere olan kapıya rastlanmıştır. Akçaabat geleneksel konut kapılarında %21 oranında sadece kapıya, %43 oranında yukarısında pencere olan kapıya, %17 oranında iki yanında pencere olan kapıya, %14 oranında iki yanında ve yukarısında pencere olan kapıya, %2 oranında bir yanında pencere olan kapıya ve %2 oranında yanında ve üstünde pencere olan kapıya rastlanmıştır. Sürmene'de sadece kapının olduğu örnekler çoğunlukta olurken Akçaabat'ta kapının yanında ve üstünde yer alan pencerelerden oluşmuş örnekler çoğunlukta. Kapı ve penceresinde var olan pencerelere göre iki ilçe arasında farklılık vardır. İkisinde de çoğunluğu çift kanatlı kapılar oluşturmaktadır. Kapıda taş ve ahşap çerçeve görülmüştür. Sürmene'de %7 oranında taş çerçeveli kapı varken %91 oranında ahşap çerçeveli kapı vardır. Akçaabat'ta ise %31 oranında taş çerçeveli kapı, %55 oranında da ahşap çerçeveli kapı bulunmaktadır. İki ilçede kapı çerçevesinde kullanılan malzemeler benzerdir.

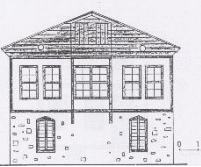

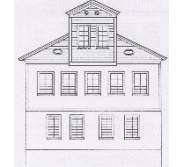
Genel olarak değerlendirildiğinde iki ilçede ağaç, taş, kireç, kil, kum ve demir malzemelerin kullanılması iki ilçede kullanılan malzemelerde benzerlik olduğunu göstermektedir (Tablo 17), (Şekil 3).

• Cephede kullanılan malzemeler

İki ilçede elde edilen özellikler benzerlik ve farklılık açısından değerlendirilip geleneksel konutların cephe düzeyinde benzerlik ve farklılıkları ile ilgili tipolojik sonuçlar Tablo 18'de yer almaktadır. Tablo 18'de verilen özellikler iki ilçede en çok görülen özelliklerdir. Sayı olarak az olan örnekler değerlendirmeye alınmamıştır. Tarihi, sosyal yaşamı, ekonomik düzeyi, doğal arazi yapısı, ekolojik, jeolojik ve coğrafi özellikleri benzer olmasına rağmen geleneksel konut mimarisinde hem cephe düzeyinde hem de planlama biçimlenmesinde farklılıklar araştırılarak tipolojik sonuçlar elde edilmiştir (Tablo 15), (Şekil 3).

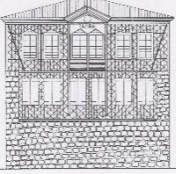
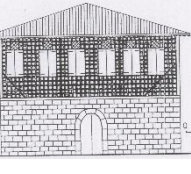
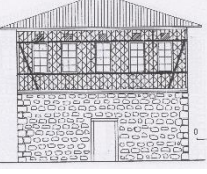

Tablo 15. Kat sayısı ve katların kullanımı

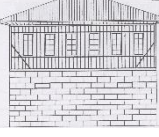
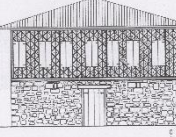

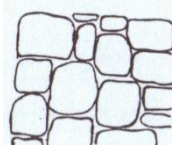
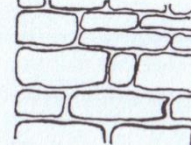

	İKİ KATLI		ÜÇ KATLI		
	Ahır+Yaşama/Bo drum+ Yaşama	Yaşama + Üst	Bodrum + Yaşama + Üst	Ahır + Ara + Yaşama	Ahır + Yaşama + Üst
Sürmene					
	(11/35) %31	(5/35) %14	-	(6/35) %17	(3/35) %9
Akçaabat					
	(2/42) %5	(25/42) %60	(9/42) %21	-	-

	ÜÇ KATLI			DÖRT KATLI	
	Ahır + Yaşama + Çatı	Yaşama + Üst + Çatı	Yaşama + 1. + 2. Üst	Bodrum + Y. + 1.2.Üst	Ahır + Ara + Y. + Ü
Sürmene					
	(4/35) %11	(4/35) %11	(1/35) %3	-	(1/35) %3

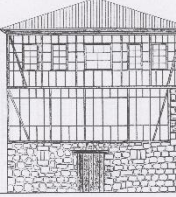
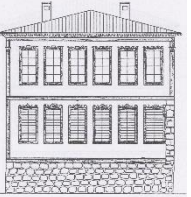

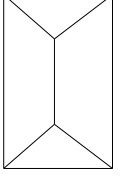

Akçaabat					
	-	-	(2/42) %5	(1/42) %2	-

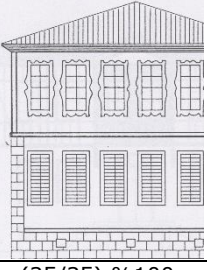

Tablo 16. Taşıyıcı sistem ve duvar konstrüksiyonu

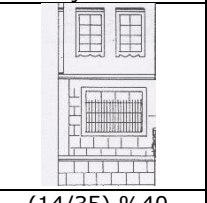

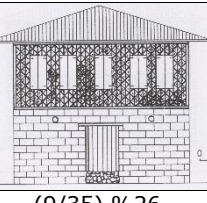

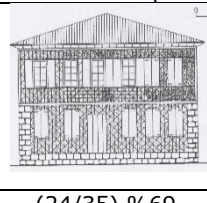

	TAŞIYICI SİSTEM		DUVAR KONSTRÜKSİYONU		
	Kagir Yığma Sistem	Ahşap iskelet + Yığma Sistem	Göz Dolma	Muska Dolma	Bağdadi
Sürmene					
	-	(35/35) %100	(9/35) %26	(26/35) %74	-
Akçaabat					
	(2/42) %5	(40/42) %95	-	-	(40/42) %95

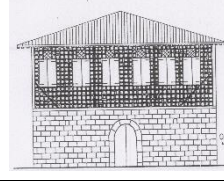

	DUVAR KONSTRÜKSİYONU			DUVAR KAPLAMASI	
	Kesme Taş	Moloz Taş	Yonu Taş	Sivasız	Siva+ Badana
Sürmene					
	(5/35) %14	(8/35) %23	(7/35) %20	(26/35) %74	(9/35) %26
Akçaabat					
	(1/42) %2	(2/42) %5	(32/42) %76	-	(42/42) %100

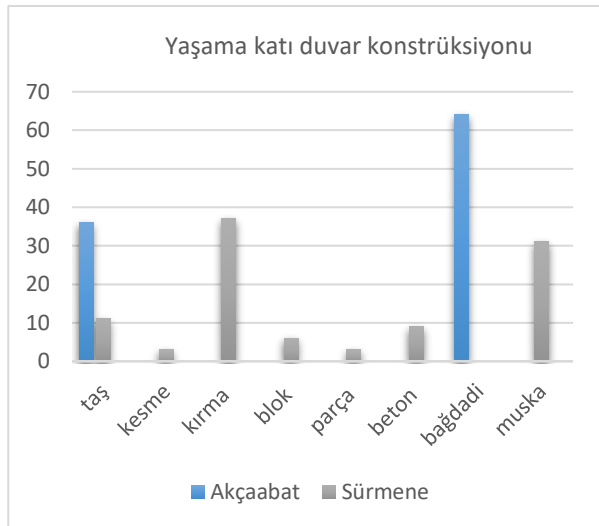
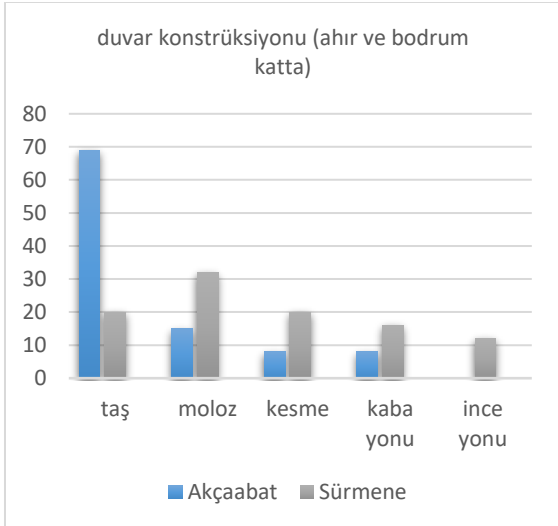
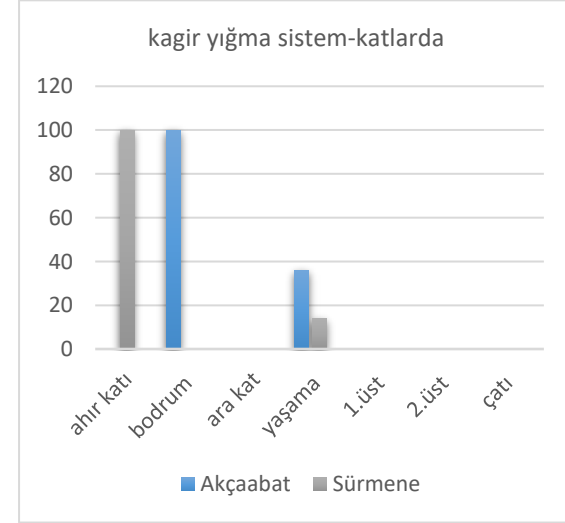
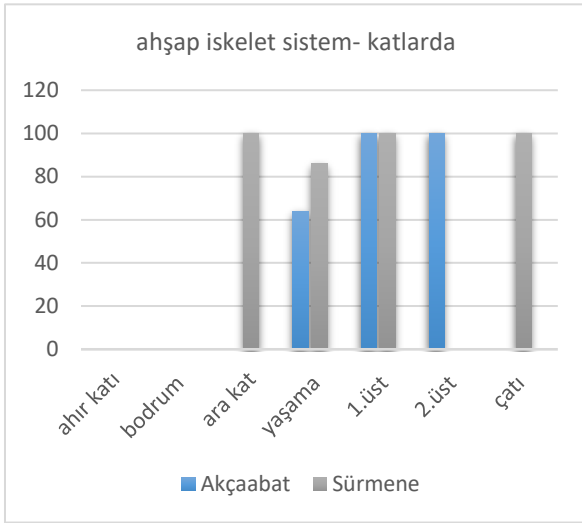
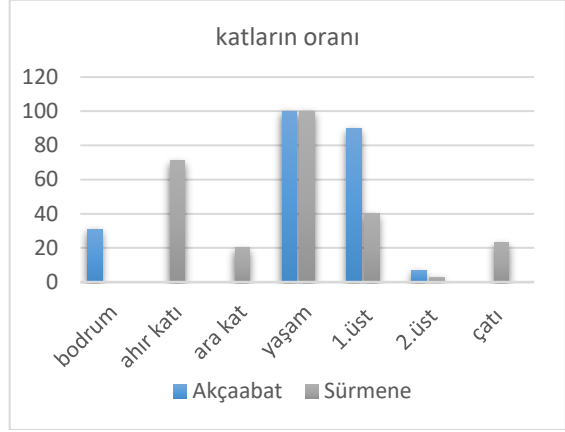
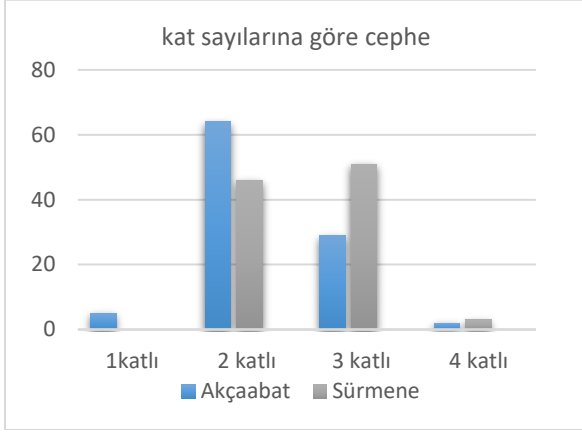
Tablo 17. Çatı, pencere ve kapı

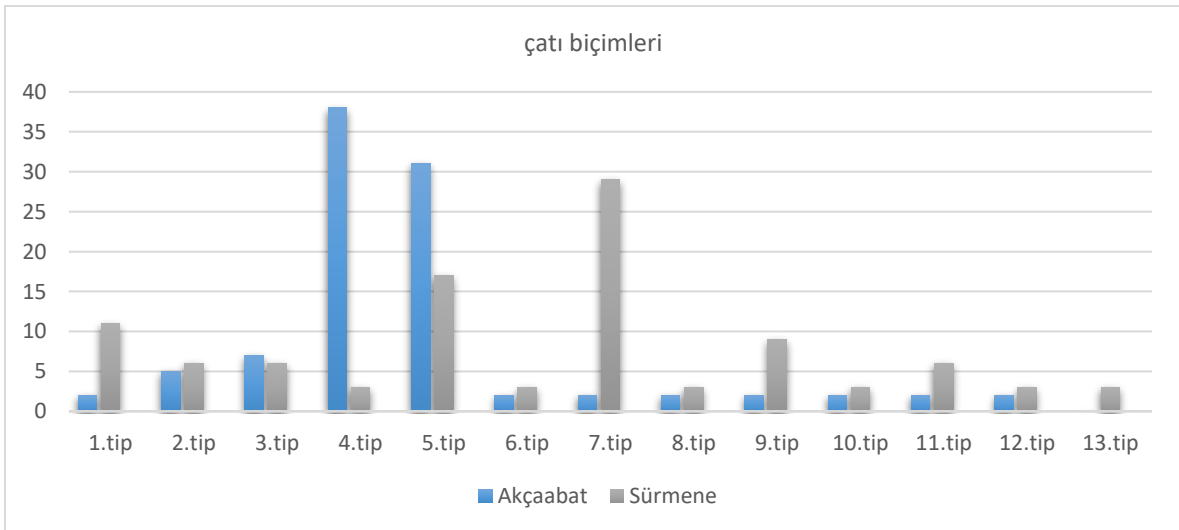
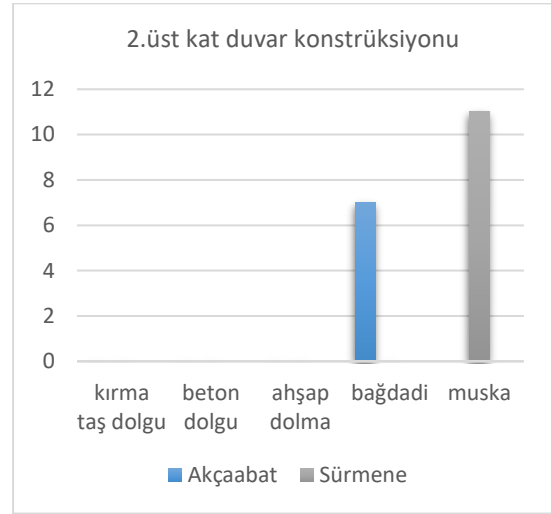
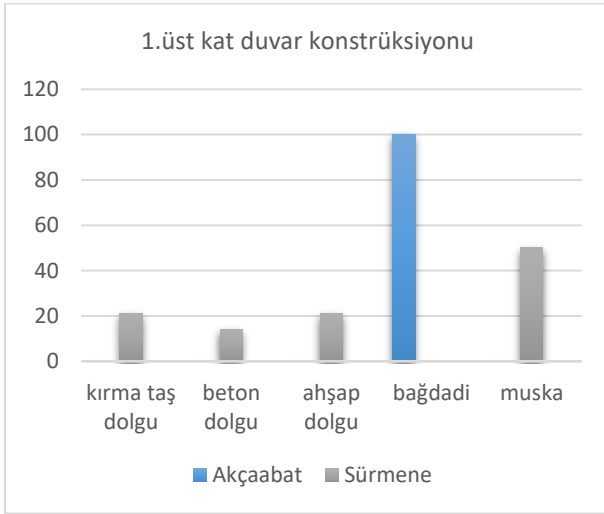
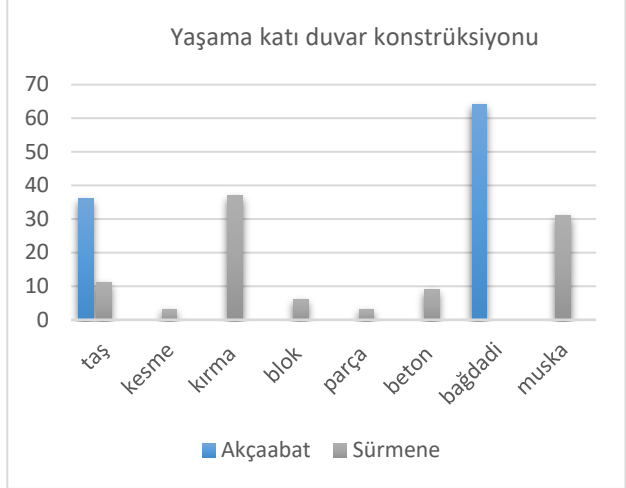
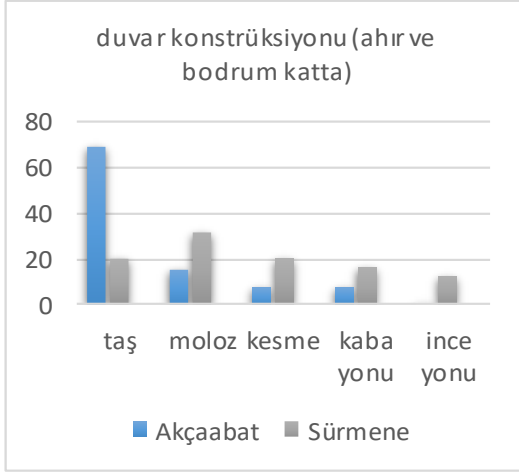
	ÇATI BİÇİMİ				SAÇAK
	Semer	Üç Omuz	Dört Omuz	Karma	Kaplamalı
Sürmene					
	(2/35) %6	(7/35) %20	(11/35) %31	(14/35) %40	(27/35) %77
Akçaabat					
	-	-	(2/42) %5	(40/42) %95	

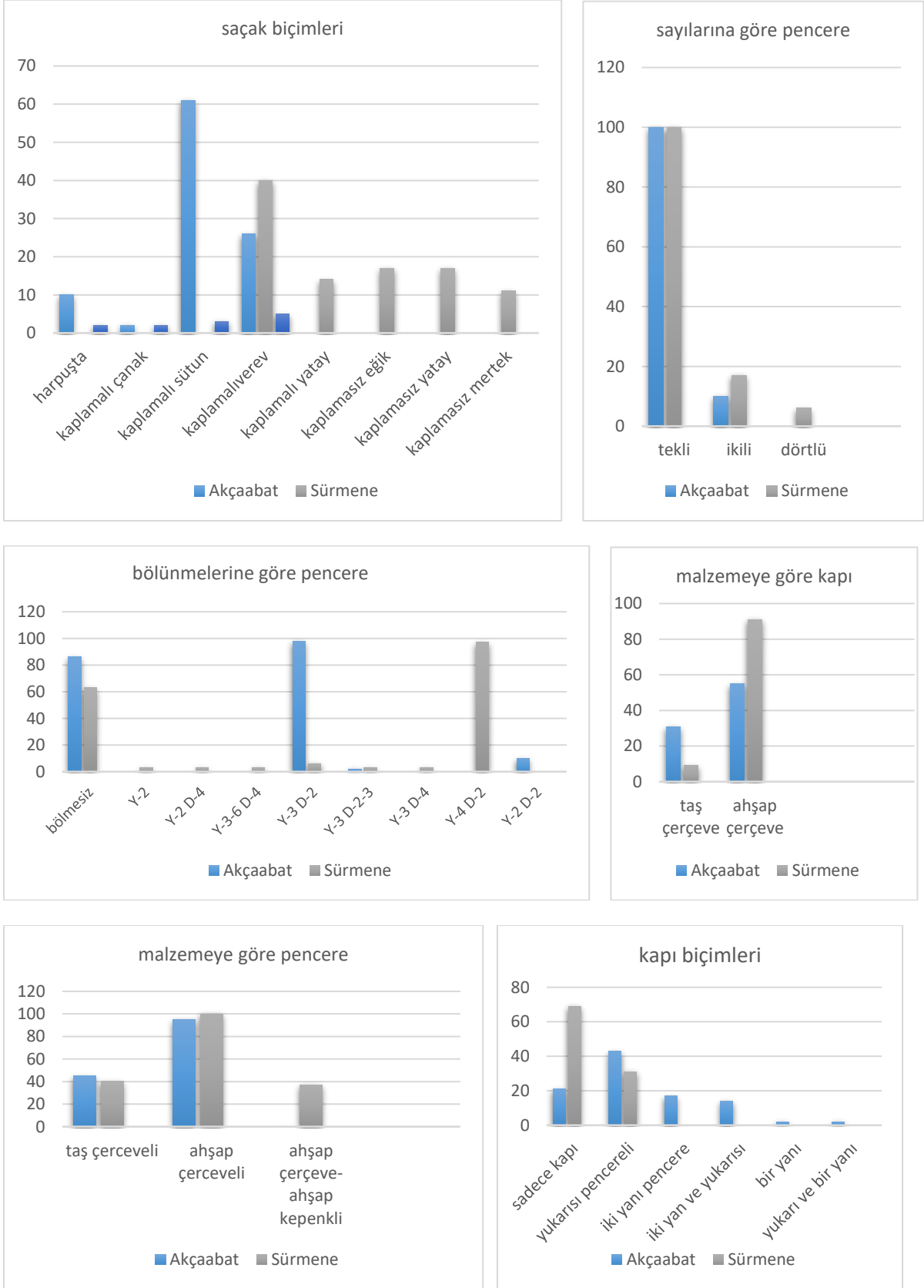
	SAÇAK		PENCERE SAYISI		
	Kaplamasız	ÇATI KAPLAMA Kiremit	Tekli	İkili	Dörtlü
Sürmene	 (8/35) %23	 (35/35) %100	 (35/35) %100	 (6/35) %17	 (2/35) %6
Akçaabat	-	 (42/42) %100	 (42/42) %100	 (4/42) %10	-

	PENCERE ÇEŞİTLERİ				KAPI ÇEŞİTLERİ
	Taş Söveli	Ahşap Söveli	Sövesiz	Ahşap Kepenkli	Sadece Kapi
Sürmene	 (14/35) %40	 (35/35) %100	 (9/35) %26	 (13/35) %37	 (24/35) %69
Akçaabat	 (19/42) %45	 (40/42) %95	-	-	-

	KAPI ÇEŞİTLERİ				
	Üst Pencere	Yan Pencere	Üst + Yan Pencere	Taş Söveli	Ahşap Söveli
Sürmene	 (11/35) %31	-	-	 (3/35) %9	 (32/35) %91
Akçaabat	 (18/42) %43	 (7/42) %17	 (6/42) %14	 (13/42) %31	 (23/42) %55

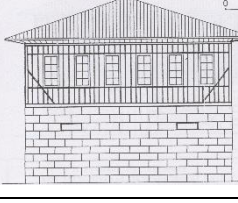
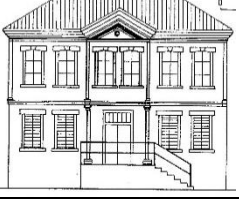
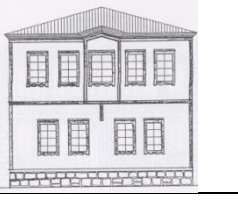
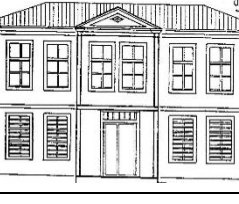
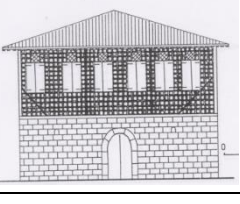
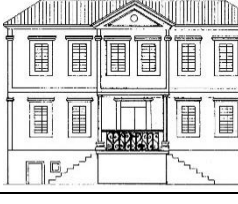
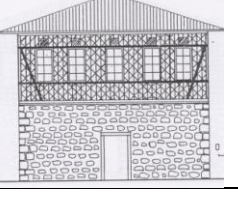

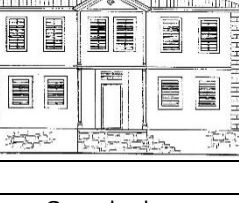
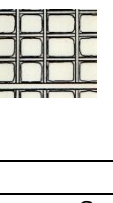
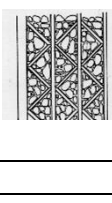
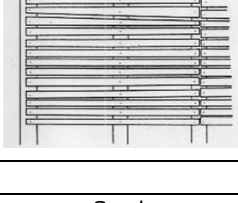

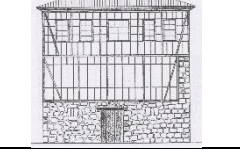

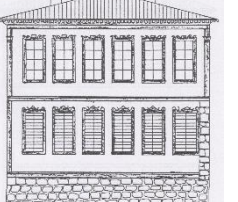

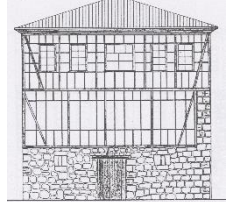

Şekil 3. Geleneksel konutların cephe düzeyinde malzeme-biçim ilişkisi

Tablo 18. Akçaabat ve Sürmene geleneksel konutlarının cephe düzeyinde benzerlik ve farklılıkları

	BENZERLİK		FARKLILIK		
	SÜRMENE	AKÇAABAT	SÜRMENE	AKÇAABAT	
Kat Sayısı	2-3 	2-3 	Farklılık Yoktur		
Görülen katlar	Yaşama katı + 1. üst kat 	Yaşama katı + 1. üst kat 	Ahır+yaşama - Ahır+ara+yaşama 	Bod. kat + yaş. katı + 1. üst kat 	
Taşıyıcı Sistem	Yığma sistem+iskelet sistem 	Yığma sistem+iskelet sistem 	Farklılık Yoktur		
Duvarda Konstrüksiyon	Taş 	Taş 	Göz dolma 	Muska dolma 	Bağdadi
Duvar Kaplaması	Siva+badana 	Siva+badana 	Sivasız 	Sıvalı 	
Çatı Biçimi	Dört omuz 	Dört omuz 	Üç omuz 	Dört omuz + ön cephede çıkmalı 	

Pencere	Ahşap söveli-taş söveli	Ahşap söveli-taş söveli	Yatay-4 Düşey-2	Ahşap kepenkli	Yatay-3 Düşey-2
Kapi	Ahşap söveli	Ahşap söveli	Sövesiz	Taş söveli - Kilit taşlı	
Çıkma	Tek katta-payandalı	Tek katta-payandalı	İki katta-konsol kirişli	Tek katta -kolonlu	

5. ÖNERİLER

Çalışma alanıyla ilgili olarak genellikle ilçe halkı, evlerini yıkıp yerine çok katlı apartmanlar yaparak elde edecekleri kazancı düşünmektedir. Akçaabat ilçesinde tespit edilen geleneksel konutların çoğu korumaya alınmış, Sürmene'ye oranla daha bakımlı yapılardır. Sürmene'de Çarşı Mahallesi'ndeki konutlar korumaya alındığı halde, sahilden yukarı çıktıkça kırsal kesimde, mimari özellik gösteren konutların korumaya alınmadığı belirlenmiştir. Yapım sisteminde malzemenin cephe karakteristiği olarak cepheye yansıdığı görülmüştür. Ahşap iskelet sisteminde duvarlarda görülen yapım sistemlerinin cepheye kazandırdığı modül anlayışını temsil eden örnekler korunmaya alınması gereken örneklerdir.

Bu çalışma geleneksel yapı malzemeleriyle yapılan konutlar, yapı malzemelerinin mimari biçimlenmeye etkileri, cephede kullanımları açılarından ele alınıp; çağdaş yapı malzemeleri ve geleneksel yapı malzemeleri ile yapılan konutların karşılaştırılmasının yapılmasına imkân vermesi açısından önem taşımaktadır.

Günümüzde yapı eylemi ile çevreye bağlı malzeme arasındaki ilişkiler önemini yitirmekte, her bölgede her iklimde kullanılan standart malzeme ile yapılar evrensel ölçülere yönelmektedir. Gelecek kuşaklara ışık tutması açısından geleneksel konutların korunması, çağdaş malzemelerle uyumlu yapıların inşa edilmesi ve sıradan kimliksiz yapıların önlenmesi gerekmektedir. Burada büyük görev mimarlara düşmektedir. Yapıları tasarlayan mimarlar, geleneksel dokuya uygun, onu bozmayan, ezmeyen fakat günün teknik imkanlarından da yararlanarak yapılar tasarlamalıdır. Ayrıca, halk geleneksel yapıların korunması konusunda bilinçlenmelidir.

6. KAYNAKLAR

Akın, E.S., Ertürk, S., & Özen, H. (2013). Geleneksel Akçaabat Evleri'nin Miras Değeri, Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu, 445-460, Trabzon.

- Bolak, O. (1965). Malzeme ve Konstrüksiyon Metodlarının Mimari Formun Yaratılmasındaki Rolü, Birinci Basım İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Arı Kitabevi Matbaası, İstanbul.
- Çakıroğlu, B. (1996). Geleneksel Konut Mimarisinde Cephe Düzeyinde Malzeme ve Biçim İlişkisi, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Dawson, P. C. (2006). Seeing like an Inuit family: The relationship between house form and culture in northern Canada. *Études/Inuit/Studies*, 30(2), 113-135.
- Gana, F., Bustan, F., & Bora, D. I. B. (2022). The Features of Sumbanese Traditional House as An Icon of Cultural Tourism Object in East Nusa Tenggara Province, Indonesia. *RES MILITARIS*, 12(2), 2068-2075.
- Gedikli, R. (1993). Trabzon Kenti Geleneksel Konutlarında Konut-Bahçe İlişkisi Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Gökçe, G. (1979). Geleneksel Mimaride Strüktür, *Yapı*, 33, 3 (1979) 19 - 29.
- Hanan, H. (2012). Modernization and cultural transformation: The expansion of traditional Batak Toba House in Huta Siallagan. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 50, 800-811.
- Jamaluddin, H., Harisah, A., & Wikantari, R. (2020). Characteristics of Micro Spatial Patterns, Functions and Meanings of the Towani Tolotang's Traditional House. *EPI International Journal of Engineering*, 3(1), 59-68.
- Kafescioğlu, R. (1955). Kuzeybatı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları, Birinci Basım, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Kazmaoğlu, M. ve Tanyeli, U. (1979). Anadolu Konut Mimarisinde Bölgesel Farklılıklar, *Yapı*, 33, 3 (1979) 29-41.
- Kim, T. J., & Park, J. S. (2010). Natural ventilation with traditional Korean opening in contemporary house. *Building and Environment*, 45(1), 51-57.
- Lovec, V. B., Jovanović-Popović, M. Đ., & Živković, B. D. (2018). The thermal behavior of rammed earth wall in traditional house in Vojvodina: Thermal mass as a key element for thermal comfort. *Thermal Science*, 22(Suppl. 4), 1143-1155.
- Maknun, T., Hasjim, M., Muslimat, M., & Hasyim, M. (2020). The form of the traditional bamboo house in the Makassar culture: A cultural semiotic study. *Semiotica*, 2020(235), 153-164.
- Memarian, G., & Brown, F. E. (2003). Climate, culture, and religion: Aspects of the traditional courtyard house in Iran. *Journal of architectural and planning research*, 181-198.
- Mohd Sahabuddin, M. F., & Gonzalez-Longo, C. (2015). Traditional values and their adaptation in social housing design: towards a new typology and establishment of 'Air House' standard in Malaysia. *ArchNet-IJAR: International Journal of Architectural Research*, 9(2), 31-44.
- Monikasari, M., & Fitriyanti, F. (2023). The Existence of The Malay House 'Limas Potong' In the Midst of Modernization Currents in the City of Batam 1970-2022. *Riwayat: Educational Journal of History and Humanities*, 6(2), 560-570.
- Nasir, A. H., & Teh, H. H. W. (2011). *The traditional Malay house*. ITBM.
- Neşeli, Ö. (1990). Mimarimizde Cephe Kuruluşuna Malzeme Etkisi Sonucu Günümüzdeki Yapı Fiziği Sorunlarının Araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, M.S.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sümerkan, R. (1990). Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri, Doktora Tezi, K.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- URL 1-<https://s.milimaj.com/others/image/harita/trabzon-ili-haritasi.png> (Erişim Tarihi: 01.07.2024)
- Vlach, J. M. (1984). The Brazilian house in Nigeria: the emergence of a 20th-century vernacular house type. *The Journal of American Folklore*, 97(383), 3-23.